పురుషులకు ప్రత్యేకం

జీవితం యింత రసవత్తరంగా నిత్యనూతనంగా వుండడానికి కారణమేమిటని ఎవరైనా అడిగితే అనుకోని సంఘటనలు ఎదురుగావడమేనని చెప్పవచ్చు. పది పన్నెండేళ్ళ తర్వాత హఠాత్తుగా ఒకచోట నరహరి నాకెదురు గావడం అలాంటి అనుకోని సంఘటన. ఒకానొక వివాహానికి దూరప్రాంతం వెళ్లి వస్తూ మార్గమధ్యంలోవున్న పట్టణంలో ఒక పెద్ద ఎగ్జిబిషన్ జరుగుతోందని తెలిసి అక్కడ దిగాను. తెలిసిన వాళ్లెవరూ లేకపోవడంవల్ల హోటల్లో గది తీసుకోవలసి వచ్చింది. ఆ హోటలు మూడంతస్తుల కట్టడం. క్రింది అంతస్తులో పక్కాహోటలు వ్యాపారం నడుస్తుంది. పైరెండు అంతస్తుల్లోనూ గదులున్నాయి. స్నానంచేసి గదిలో కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకున్న తర్వాత ఎగ్జిబిషనుకు ఎలా వెళ్లాలో తెలుసుకునే నిమిత్తం క్రిందికి దిగివచ్చాను. సాయంకాలం అయిదుగంటలు కావచ్చినా ఆ పట్టణంలో ఎండలింకా తగ్గలేదు. పనిలో పనిగా వుపాహారం సేవించి బయటికి వెళ్దామనిపించింది. ఖాళీ కుర్చీకోసం వెతుకుతుండగా పూర్వపరిచితమైన కంఠస్వరమేదో వినిపించి నట్లయింది. నా అనుమానం నిజమే! అతడు నరహరి. 'అబ్బాయ్! నాకింకొక మసాలాదోసె తెచ్చిపెట్టు. అలాగే ఒక ఊతాప్పం. ఇదిగో, రెండు మైసూరుపాకులు, రెండు పెసరట్లు, అయిదు బోండాలు పార్సెలుగా కట్టి తీసుకరావాలి. క్విక్,క్విక్' అంటూ అతడు సర్వర్‌ను తొందర పెట్టేస్తున్నాడు.

సర్వర్ అవతలికి తప్పుకోగానే అతడికి వెనుక వైపున నేను నరహరికి కనిపించాను.

నరహరి నావైపు చూచాడు. ఆ చూచిన క్షణంలో అతడి ముఖంపైన దట్టంగా ఒక నీడ క్రమ్ముకుంటున్నట్టు తోచింది. కళ్ళల్లో ఆశ్చర్యం రెపరెపలాడింది. పెదవులుగూడా లీలగా కదిలినట్టు గుర్తు. ఈ తతంగమంతా ఒకటి రెండు క్షణాలలోనే ముగిసింది. తటాలున అతడు నోరు తెరిచేశాడు. 'నువ్వు? నువ్వు రాజశేఖరానివి గదూ! ఎప్పుడొచ్చావీ వూరు? నేనిక్కడ వున్నానని నీకెలా తెలుసు?' అన్నాడు.

నేను నవ్వాను- 'బాబు! నువ్విక్కడున్నావని నేను కలైనా గనలేదు. చూచిన తర్వాతగూడా నువ్వూ నాలాగే యిక్కడికొచ్చి వుంటావనుకున్నాను. అదీ పొరబాటే! ఐతే నువ్విప్పుడుండడం యిక్కడే నన్నమాట!'

'అవును మరి. భిలాయ్‌లో కొద్దిరోజులు పని చేశాను. బొంబాయిలో కొన్నాళ్లున్నాను. నాలుగైదేళ్లు కోయంబత్తూరులో పనిచేశాను. మొదట్లో నా కిక్కడికి రావడం యిష్టంలేదు. హిరణ్యాక్ష వరాలన్నీ కోరాను. అన్నింటికీ సమ్మతించి....ఫ్యాక్టరీ వాళ్లు నన్నిక్కడికి తీసుకున్నారు....' రోడ్డు రిపేరీ జరుగుతున్నందువల్ల మలుపుతిరిగి పొలాలకడ్డంపడి ఎక్కుతూ దిగుతూ, ఏటవాలుగా ఒరిగిపోతూ వచ్చిన బస్సు మళ్ళీ రోడ్డుపైకి వచ్చేసినట్టుగా, యిక్కడి నుంచీ నరహరి ప్రసంగంలో వేగమూ, వాల్యూమూ గూడా విజృంభించాయి- "లక్ష్మీపురం కాలనీలో యిల్లు. ఇల్లు కాదులే! బంగళా అనొచ్చు. ఎండాకాలపు రాత్రుల్లో పడుకోడానికని డాబాపైన పూరిల్లుగూడా వేసిచ్చారు. క్రింద గార్డను. ఫెసిలిటిస్‌కి కొదవేలేదు. మునుపు అయిదారువందలే యిస్తుండేవాళ్లు.

ఇప్పుడన్ని అలవెన్సులూ కలిసి వెయ్యిదాకా చేతికొస్తోంది. చీకూచింతాలేకుండా గడచి పోతోంది లైఫు. హాయిగా వున్నాననుకో!'

నరహరి జీవితం చీకూచింతా లేకుండా గడచిపోవడంలేదని యిప్పుడు నేనన్నానా? అతడు హాయిగా వుండడంలేదని అపోహ పడ్డానా? లేదే! ఉత్తపుణ్యానికి నేనేదో దురభిప్రాయంలో వున్నట్టు అతడు భావించడం నాకెంత మాత్రం రుచించలేదు.

మాటవరుసకు ఈ వూరెప్పుడొచ్చావని నా పట్ల యించుక ఆసక్తి కనబరి చాడంతేగానీ, నరహరి నన్నందుకు బదులు చెప్పుకోనివ్వలేదు. 'మంచి అవకాశం, మించిన దొరకదు' అన్నట్టుగా తాను చెప్పదలచుకున్న వివరాలన్నీ చెప్పుకు పోసాగాడు. ప్రతి సంవత్సరమూ తనకు లభించే బోనసు, విడుదలైన ప్రతి సినిమాకు తాను మొదటిరోజునే వెళ్ళడం, తాను ధరించే దుస్తుల క్వాలిటీ, తన భోజనంలో నిండి నిబిడీకృతమైవున్న విటమిన్లు.....పాడు డబ్బు! సంపాదించి పారెయ్యడమేకాదు, దాని మూలంగా లభించగల సౌకర్యాలన్నింటిని చెవి పట్టుకుని పిండి మరీ వసూలు చేస్తున్నాడట నరహరి! 'మిస్టర్ రాజశేఖరం! చప్పగా బ్రతికెయ్యడానికా జీవితం? కాదు, కానేకాదు. ఆనందించాలి. అవునుమరి, ఆనందించడానికేనయ్యా జీవితం!' అన్నాడు. అప్పటికది తాను కనిపెట్టిన కొత్త మతంగా భావిస్తున్నట్టున్నాడు నరహరి! భగవంతుణ్ణి ఆనంద స్వరూపుడనుకున్నాం. బ్రహ్మపదార్థం ఏదైతే వుందో అది ఆనందం మినహా మరొకటి కాదనుకున్నాం. లేదంటే ఆ ఆనందాన్ని మానవులందరూ తలాకొంచెం పంచుకునే వెసులుబాటు వుండడం లేదనేగదా మన గోడు! ఎదుటివాడు ఆనందానికి బొత్తిగా విముఖుడైనట్టు, ఏడుపు మొఖం పెట్టి హమేషా చీకటిలో కూర్చొనేవాడైనట్టు, జీవితం, డబ్బు, ఆనందం మొదలైనవాటిని గురించి వాడికిగూడా కొన్ని అభిప్రాయాలుంటాయన్న ధ్యాస లేకుండా నరహరి గడగడా మాట్లాడేస్తుంటే నేనేం చేయగలను?

నరహరి మాట్లాడుతుండగానే మూడు పార్సెళ్ళు టేబిలు పైకొచ్చాయి. అయిదు రూపాయల బిల్లు చేతికొచ్చింది.

'ఎలాగూ యింత దూరం వచ్చావు, మా యింటి కొకసారివచ్చి వెళ్ళగూడదా రాజశేఖరం? లక్ష్మీపురం కాలనీలో ఒక పార్కుంది. అక్కడే బస్‌స్టాపింగు. పార్కు ప్రక్కనే జవహర్ లేను. ఆ లేనుపైన బయల్దేరి అటువైపు కొనదాకా వచ్చేస్తే డాక్టరు సుబ్బణాచారి రోడ్డు! అక్కడికొచ్చి ఎవర్నడిగినా చెబుతారు. అయినా అడగడ మెందుకు? పెద్ద పెద్ద అక్షరాలతో బోర్డే వ్రేలాడుతుంటుంది....'

'చాలా సంతోషం నరహరీ! నేనీ వూరొచ్చింది ఎగ్జిబిషన్ చూచి వెళ్ళడానికని. ఐనా, వీలయితే తప్పకుండా మీ యింటికి వస్తాను' అన్నాను.

ఐతే, ఈ ఆహ్వాన, అంగీకారాలు రెండింటిలోనూ కొంత తెరమరుగు అంతరార్థముంది. మునుపటి కెవరో ఒక పెళ్ళాం 'నువ్వు కొట్టినట్టే కొట్టు, నేను ఏడ్చినట్టు ఏడుస్తాను' అనలేదా? నరహరి ఆహ్వానం, నా అంగీకారం - రెండూ ఇలాంటివే! 'నేను పిలిస్తేమాత్రం నువ్వొస్తావా? రాగల హృదయవైశాల్యం నీకుందా? రావు. రావని నాకు తెలుసు. ఐనా పిలుస్తున్నాను. కుళ్ళేవాళ్ళముందే కులకాలి గదా!' అన్నట్టుంది అతడి ధోరణి. నా అంగీకారానికి సైతం కొంత వివరణ అవసరమే. నిష్కర్షగా వస్తానని నేను చెప్పలేదు. 'వీలైతే' అంటూ పొడిమాట ఒకటి అతికించాను.

వీలుగాకపోవడానికి నాకవతల ఏమంత పెద్ద రాచకార్యాలున్నాయని? అదేం లేదు. కానీ, ఒకవిధంగా నేను ప్రకటించింది అనంగీకారమే! అందుకు నా కారణాలు నాకున్నాయి. అంతగా నేను తన యింటికి రావాలని అభిలషిస్తున్న వాడైతే 'రావోయ్ రాజశేఖరం!' అని అప్పటికప్పుడే అతడు నన్ను బయల్దేరదీయడానికి ప్రయత్నించి వుండవచ్చు. పోగా, యింకొక కారణం వుంది. ఇది మరీ ఆంతరంగికమైన కారణం. ఇతడు - ఈ నరహరి - నాకళ్ళతో నేను చూస్తుండగానే రెండు మసాలా దోసెలు చాపచుట్టినట్టుగా చుట్టి మ్రింగేశాడు. 'ఊతాప్పం' నామక ఖాద్య పదార్థాన్ని నాలుగే నాలుగు ముక్కలుచేసి ఆహరించేశాడు. గళాసు నిండుకూ తెచ్చి పెట్టిన నెస్‌కాఫీలో ఏదో తక్కువైందని వంకబెట్టి తీసుకెళ్ళి దాన్ని మురుగుకాల్వలో పారబోయమన్నాడు. ఇంత హంగామా చేస్తున్న పెద్ద మనిషి 'ఒరే బాబూ! నువ్వూ కాస్తా టిఫినేదైనా తిన్న శాస్త్రం చెల్లించగూడదూ?' అని మొగమాటానికైనా అడగలేకపోయాడు. అలాంటి వాడికోసం లక్ష్మీపురం పార్కుదగ్గర బస్సుదిగి జవహరు లేను వెంట బయల్దేరి, డాక్టరు సుబ్బణాచారి రోడ్డు రాగానే ఆగి, అక్కడ పెద్దక్షరాల బోర్డుకోసం వెదికి - అబ్బే, ఎందుకొచ్చిన గొడవ? ఎగ్జిబిషన్ చూస్తానేమో- తెల్లవారగానే వెళ్ళిపోతానేమో! నరహరికొక నమస్కారం.

నరహరి వెళ్ళిపోయిన తరువాత కొద్ది నిమిషాలవరకూ నేను స్తబ్ధుడినై కూర్చుండిపోయాను.

ఆ నాటి సాయంకాలం నా పాలిటికి శరవేగంగా పరుగెత్తిందనే చెప్పాలి. అది ఎగ్జిబిషను గాదు- ప్రజాసాగరం. మనుషుల నక్కడికి చేరవేస్తున్న ప్రతి రోడ్డూ ఒక మహానది. ఒక్కసారిగా అంత జనాన్ని చూడటానికైనా అక్కడికి వెళ్ళొచ్చు. ఆ సముద్రంలో గులకరాయిలా బుడుంగు బుడుంగున మునిగిపోతూ, పైకి తేలగలిగినప్పుడల్లా ఏవో కొన్ని దృశ్యాలను వీక్షింపగలిగాను. ప్రాజెక్టులు, ఫ్యాక్టరీలు, ఆధునిక యంత్రాలు, చంద్రమండలయాత్ర మొదలైనవన్నీ చిత్ర పటాలుగానూ, నమూనా శిల్పాలుగానూ ప్రదర్శింపబడుతున్నాయి. విద్యుద్దీపాల అలంకరణలో విపణివీధి హరివిల్లును తెంపి పోసినట్టుగా కళ్ళకు మిరుమిట్లు గొల్పుతోంది. వినోద ప్రదర్శనాలకు లెక్కలేదు. లాటరీలు విరివిగా సాగుతున్నాయి. కానీ, ఏమాట కామాటే చెప్పుకోవాలి - ఈ విశేషాలేవీ నన్ను నరహరిని గురించి మరచిపోయేటట్టు చేయలేకపోయాయి.

తిరిగివచ్చి హోటలు గదిలో పడుకున్నాను. నిద్రపట్టలేదు. నా తలపుల సీమకు నేనెంత పకడ్బందీగా కంచె వేసుకోజూచినప్పటికీ ఏ సందులోనుంచో దూరి తటాలున లోపలికి వచ్చేస్తున్నాడు నరహరి!

ఇంతగా నన్ను పట్టుకుని, నరహరి నన్ను వదిలిపెట్టనందుకు ఒక బలవత్తరమైన కారణం వుంది.

అతడు నా బావమరిది. అంటే మా శారద మొగుడు! శారద మా చిన్నాన్నగారి కూతురు.

మొదటి నుంచీ చెప్పవలసిందే కథ!

* * *

మా నాన్నగారు చనిపోయేనాటికి నా వయసు పన్నెండు. ఇద్దరు తమ్ముళ్ళూ, నేను, మా అమ్మ, అయిదంకణాల పెంకుటిల్లొకటీ, కొంత ప్రావిడెండుఫండు పైకం, ఒక జీవిత భీమా పాలసీ తాలూకు డబ్బు – ఈమాత్రం స్థిరచరాస్తులతో మిగిలిపోయిన సంసారానికి మా బాబాయికన్నా పెద్ద దిక్కు లేదు. బాబాయిపట్ల నాకైనా, తమ్ముళ్ళకైనా అచంచలమైన భక్తి ప్రపత్తులున్నాయంటే అందుకు కారణం రక్త సంబంధం ఒక్కటి మాత్రమే గాదు. పరులసొత్తును నిప్పుతో సమానంగా భావించే నిజాయితీ ఎక్కడున్నా గౌరవింపబడేదే! చేతనైనంతలో ఎవడికివాడు స్వంతంగానే సంపాదించాలి. అదిగూడా తప్పని సరిగా న్యాయార్జితంగానే వుండాలి – అన్న ఆర్థిక సిద్ధాంతం ఆయనది! బాబాయి చేసింది నాలుగురాళ్లు అదనంగా కళ్ళ జూడటానికి వీల్లేని బడిపంతులు ఉద్యోగం గనుక 'వృద్ధనారీ పాతివ్రత్యం' లాగా బాబాయి ఆర్థికనీతి అపహాస్యంపాలయ్యే ప్రమాదం లేకపోలేదు, లంచగొండి బంట్రోతు ఒకడు జనానాలో గంటలుకొట్టే ఉద్యోగంలోసైతం దొంగచాటుగా రూకలార్జించి మూటగట్టుకున్న పుక్కిటి కథ ఒకటి ఇక్కడ జ్ఞప్తికొస్తుంది. సంపాదించే విధానంకన్నా, సంపాదించడమే ముఖ్యమనుకున్నట్టయితే ఉపాధ్యాయ వృత్తిలో సైతం ఒకింత అదనపు సంపాదనకు వెసులుబాట్లు వుండకపోలేదని ఈనాడు చాలా మందికి తెలిసే వుండాలి. ఒకసారి మా బాబాయికి గవర్నమెంటు పరీక్షల పేపర్లొచ్చాయి. ఎగ్జామినర్ చిరునామ పసిగట్టి ఓ పాతికేళ్ళ అమ్మాయి పల్నాటిసీమ సివార్లలోనుంచీ ఊడిపడింది. బక్కపలచటి మనిషి. బ్రతుకు బరువుక్రింద క్రుంగిపోయినట్టున్న వాలకం. వందలకొలదిమైళ్ళ రైలు ప్రయాణంలో నజ్జుగుజ్జయిపోయి వచ్చింది. పసితనంలో పెళ్ళయిందట! వెంటనే భర్త వియోగం. నా అన్న వాళ్లెవరూ లేరు. ఉన్నా ఆదుకోరు. పదేళ్ళకు మునుపెప్పుడో పరీక్షకు కూర్చుని ఫెయిలయిందట. ఈసారి యిందులో కడతేరితే తన పొట్టకోసం తాను యితరులపైన ఆధారపడవలసిన అవసరం వుండదట! 'మేష్టరు గారూ! మీ కాళ్ళు పట్టుకుంటాను. కనికరించండి. పాసుమార్కు లొచ్చేటట్టు చూడండి' అంటూ అంగలార్చింది. ఒక మానవుడి గుండె కరగడానికి దయనీయమైన ఆకృతి, ఒక దుఃఖగాథ యివి మాత్రమే చాలవన్నట్టుగా ఆమె ఒక ఘనసెంటిమీటరు పరిమాణంతో మడిచి పెట్టుకుని ఓ నూరు రూపాయల నోటు గూడా పట్టుకొచ్చింది. బాబాయి పెదవులు ముడిపడ్డాయి. భ్రుకుటి కుంచించుక పోయింది. ముఖం గిరుక్కున అవతలికి త్రిప్పుకుని ఆయన మా జానకమ్మ పిన్నిని పిలిచి, ఆగంతుకురాలికి భోజనం పెట్టమన్నాడు. భోజనం చేసిన తర్వాత ఆమెను హాల్లోకి రమ్మన్నాడు. 'అమ్మాయ్! ఇదే పని మగపిల్లవాడెవడైనా చేసివుంటే చెంపలు వాయించి పంపివుండేవాణ్ణి. నువ్వాడబిడ్డవి, లేనిపోని ఆశలు పెట్టుకుని యింతదూరం వచ్చావు. పొట్లంలా కట్టి ఓ వందరూపాయల నోటును ఎంతో పదిలంగా తీసుకొచ్చేశావు. దానితోబాటు ఒక గురుగింజంత వసనాభి గూడా తెచ్చి వుండవలసింది. కాకపోతే, యింతకాలం మనిషిలా బ్రతికి ఒక క్షణంలో నన్ను పసరమై పొమ్మంటావటమ్మా నువ్వు? నాకూ వున్నారమ్మా నీలాంటి కూతుళ్ళు! ఒకరుగాదు, అయిదుగురున్నారు. వాళ్ళు మా నాన్నగారెంతో మంచివాడని గూడా అనుకుంటున్నారు. ఈ అభిప్రాయాన్ని బుగ్గిలో కలపమంటావా? జీవితమన్న పెద్ద పరీక్షలో నీకూ, నాకూ – యింకా మనకందరికి మార్కులిచ్చేవాడు వేరే వున్నాడు. వాడి పరీక్షల్లోనమ్మా మనకు పాసుమార్కులు

రావలిసింది. వెళ్ళవమ్మా, వెళ్ళు' అన్నారు. ఆమె వెళ్ళిపోయింది. బాబాయి ఆమెకు మార్కులు వేశాడా, లేదా అన్నది మా పాలిటికి ఒక చిదంబర రహస్యంగా వుండిపోయింది.

ఇలాంటి మా రామనాథం బాబాయిని లోకులు కొందరు అప్పుచేసి తీర్చని వాడని అనుకోవడం నేను విన్నాను. అప్పు, ముప్పు అక్కచెల్లెళ్ళని బాబాయి నమ్మకం. ఆయన పైన యిలాంటి అపోహ అల్లుకోడానికి కారణమేమై వుంటుంది? వాకబు చేశాను. అత్యంతాశ్చర్యమైన విశేషోదంతం ఒకటి తెలిసింది. బాబాయి అప్పుచేసింది గానీ, దాన్ని తీర్చకుండా ఎగరేసిందిగానీ ఈ జన్మలో కాదట! గడిచిన జన్మల్లోనట! దాఖలా ఏమిటన్నాను. ఇదిగో - ఈ ఆయిదుగురు కూతుళ్ళేనన్నారు!

నేను తెల్లబోయాను!

మనం గుర్తించకపోవచ్చు. గుర్తించడానికి నిరాకరించవచ్చు. అంత మాత్రాన ఒక సత్యం లోకం నుంచి అంతర్హితమైపోదు. ఆ సత్యాన్ని లోకులు మిరపకాయలతో ముంత పొగ పెట్టినంత ఘాటుగా, నరాల్లోకి యింజక్షను దించినంత సూటిగా చెబుతున్న మాట నేను కాదనను, కానీ యిది నా ముఖం నీకు, నీ ముఖం నాకు కనిపించేటంత వాస్తవమని మాత్రం ఒప్పుకుంటాను. మా రామనాథం బాబాయి పెద్దకూతురు శారద. గోడకు మేకుగొట్టి పటం తగిలించాలన్నాసరే, బాబాయికి శారద తోడ్పాటు కావాలి. ఆమె పిన్నికి చేదోడుగా లేకపోతే శుక్రవారం తలంట్లయినా వాయిదా పడవలసిందే! నలుగురు చెల్లెళ్ళకూ శారదే మానీటరు. ఇంటిని తీర్చిదిద్దడం ఒక అపురూపమైన కళ. ఈ కళాకౌశలం శారదకు చాలా చిన్నతనంలోనే అబ్బింది. మగబిడ్డలు లేని కొరత తనకు శారదవల్ల తీరిందనుకుంటాడు బాబాయి. ' నా తల్లిని చిదిమి దీపం పెట్టుకోవచ్చు' నంటుంది పిన్ని. రెండో అమ్మాయి సావిత్రి. అక్కయ్యలా అంత అందంగా వుండదుగానీ, అది మాటలప్రోవు. పాటల పేటిక. నడయాడే రేడియో సెట్టు. మూడోది పద్మ. ఈవిడ పలుకే బంగారం, నడకే సింగారం. లేచి నిలబడి కాళ్ళూ చేతులూ విదిలించినా అదొక నాట్యహేలలా వుంటుంది. భార్గవి, మైథిలి - చివరి వాళ్ళిద్దరూ కవలపిల్లల్లా, ముచ్చటైన చలువరాతి బొమ్మల్లా కనిపిస్తారు. ఆ యిల్లు నవ్వుల పూదోట. ఉత్సాహదేవత క్రీడా మందిరం. ఈ ఆనందసాగరం లోలోతుల్లో బడబాగ్ని దాగివున్న సత్యాన్ని నేను చాలా ఆలస్యంగా గుర్తించాను.

ఒక్కొక్కరికీ ఎంత కనీసంగా లెక్క వేసుకున్నా ఒక పదివేలు చొప్పున అయిదుగురికీ కలిసి మా బాబాయి యాభైవేల రూపాయల అప్పును లోకానికి చెల్లించుకోవలసివుంది.

పిత్రార్జితం పూజ్యం. ఇల్లొక్కటే ఆస్తి. ఉద్యోగమే జీవనాధారం. ఇతర చాకచక్యాలు సున్న. బాబాయి ఎక్కడి నుంచీ తీసుకొస్తాడు డబ్బు? అయిదుగురమ్మాయిలకూ ఎలా పెళ్ళిళ్ళు చేస్తాడు?

స్కూలు ఫైనల్లో శారద స్కూలుకంతా ఫస్టున పాయిందని తెలిసిన రోజున ఆ ఆనందంలో పాలుపంచుకోడం కోసం బాబాయిగారింటికి వెళ్లాను. పిన్ని తన సంతోషాన్ని మైసూరుపాకుల రూపంలో పంచి పెడుతోంది. రెండు ముక్కలు నా చేతిలో పెట్టి, 'ఒకటి నీకు మామూలుగా యివ్వవలసింది. ఇంకొకటి జ్యేష్ఠభాగంరా రాజా!' అంది. శారద చెల్లెళ్ళనందరినీ వెంటబెట్టుకుని గుడికి వెళ్ళిందట. బాబాయి పెరట్లో మల్లెపందిరి దాపుగా వాలుకుర్చీ వేసుకుని వెర్రిగా ఆకాశంవైపు చూస్తున్నాడు.

హక్కున్నవాడికి బాధ్యత వుండకపోదు. పిన్ని మూలంగా నాకున్న హక్కేమిటో తెలిసింది. బాధ్యతను బాబాయి గుర్తుచేశాడు. 'కూచోరా రాజా! నీతో ఒక విషయం చెప్పాలి' అన్నాడు బాబాయి.

కూర్చున్నాను.

'ఈ శారద అనే అమ్మాయి నా అంచనాలను తల్లక్రిందులుగా చేయడమే పనిగా పెట్టుకుందిరా రాజా! పరీక్షలకు కూచున్న వాళ్ళందరూ విధిగా పాసైతీరాలన్న నిర్బంధమేముంది? పోనీ, జస్టు పాసుమార్కులతోనైనా పాసుకావచ్చుగదా! అదీ, యిదీకూడా గాకుండా ఈమె చాలా మంచి మార్కులతో పాసైపోయింది. చూడగా చూడగా ఈవిడ నా జాతకాన్ని పరీక్షకు పెట్టేటట్టుందిరా రాజా!'

'ఎందుకూ, ఎందుకూ?' అన్న ప్రశ్న నా ముఖంలో గింగుర్లు తిరిగి వుంటుంది.

'నిజమే. నీ కర్థంగాదు. ఇప్పుడీమెకు ఖాయంగా స్కాలర్‌షిప్పు లభించే అవకాశం వుంది. ఊళ్ళో కాలేజీ వుంది. పై చదువులకు పంపకపోతే ఊరూనాడూ వూరుకోదు. అంతెందుకూ? మీ పిన్నికైనా మనం జవాబు చెప్పుకోలేము....'

'..'

'పోనీ, కాలేజిలో చేర్చామనుకో! కాన్సిక్వెన్సస్ ఏమిటి?'

'అబ్బే, ఏముంటుంది బాబాయ్! అక్కడైనా శారదకు మొదటి మార్కులే వస్తాయి' అన్నాను.

'ఎందుకు రావు? తప్పకుండా వస్తాయి. శారద నీళ్ళు త్రాగినంత సులభంగా పరీక్షల్లో పాసైపోతుందని నాకు తెలియదా? అదేరా నన్ను పట్టుకున్న దిగులు! అప్పుడు మనం శారద కోసం ఒక డాక్టరును వెదికి పట్టవలసివుంటుంది. లేదా ఒక ఇంజనీరు కోసం గాలించవలసి వుంటుంది. అలాంటి అల్లుళ్ళని వరించడమంటే మాటలా? ఏనుగను భరించినట్టే! అప్పుడిక ఒక్క శారద పెళ్ళికే మనకు పాతికవేలు చాలవు....'

నిజమే! చదువు మాన్పించేస్తే అలా పెద్దపెద్ద కొండలకు సన్నలు వేయవలసిన పని వుండదు. గంతకు తగిన బొంతగా ఒకటి సెలక్టుచేసి కప్పుకు తిరగమని శారదకు బహూకరించవచ్చు.

ఈ మాట నేను మనసులోనే అనుకున్నాను. పైకి అనలేదు. బాధ్యతను భుజస్కంధాలపైన వేసుకునే వయసు అప్పటికింకా నాకు రాలేదు.

కానీ పూచిక పుల్లొకటి అడ్డులేస్తే ఏటిలో నీటిజాలు ఆగిపోదు. ఆగిపోదు సరిగదా ఆ పూచిక పుల్లగూడా నీటివాలువెంట కొట్టుకపోతుంది. శారద చదువుకు లౌకికమైన యిబ్బందులేవీ అవరోధంగా నిలవలేకపోయాయి. చదువులకంతా సరిపోయి, యింకా కొంతడబ్బు మిగిలేటట్టుగా ఆమెకు మెరిట్ స్కాలర్ షిప్పులు లభించాయి.

చూస్తూ చూస్తూ వుండగానే నాలుగేళ్ళు గడచిపోయాయి.

'ఏమండీ! శారదకు పెళ్ళి చేయలేదా?' అని ఎవరైన అడిగితే, 'అబ్బే, యిప్పుడెక్కడండీ? ఆమె యింకా చదువుకుంటూ వుంది' అని చెప్పుకోగలిగే అవకాశం చేయిదాటిపోయింది.

'చేయవలసిందే కానీండి, పెళ్ళి కొడుకేనండీ కనిపించకుండా వున్నది!' అంటూ బదులు చెప్పుకోవలసిన అవసరం ఎదురైంది.

'ఇక మీదట క్రొత్తగా పుట్టబోతాడా? ఎక్కడో పుట్టేవుంటాడు' అంటూ ఒక గొప్పసత్యాన్ని సెలవివ్వసాగింది లోకం.

ఎవడో-వాడెవడో! ఆ పెళ్ళికొడుకు ఎక్కడ వున్నాడో మాకు ఊహకందేదికాదు.

అతగాడి అడ్రసు తెలుసుకునేందుకు మా దగ్గర మాయల మరాటీ అద్దాలు లేవు. పక్షులు మాట్లాడే భాష ఎరుగము. చివరకు అంజనకప్పు వేసి చూచుకోడమైనా రాదు.

ఈ దశలో బాబాయి మళ్ళీ ఒక సందేహం వెలిబుచ్చాడు. 'చూడరా రాజా! ఇంటిని తెగనమ్మి శారదకు భారీ రేటున పెళ్ళికొడుకును కుదురుస్తామనుకో! అదైనా మన ముంగాళ్ళకు మనం వేసుకునే బంధం కాకపోదు. ఎలా గంటావా? రెండో అమ్మాయికి రాబోయే పెళ్ళికొడుకు పైరేటులో ఒక్కపైసా తగ్గించడానికి ఒప్పుకోడు. ఈ లెక్కన ఆఖరు బిడ్డదాకా మనం ఈ రేటు నియమాన్ని పాటించనైనా పాటించాలి లేదా, వీళ్ళలో కొందరికి పెళ్ళిళ్ళు చేయడమైనా మానుకోవాలి. విన్నావా బాబూ? అదీ సంగతి...."

పెద్దగా కట్నాలు తీసుకోకుండా, ఒకమాదిరి ఆదర్శవివాహాలు చేసుకునే వాళ్ళకోసం మేము పత్రికల్లో మాత్రం ప్రకటనలు చెయ్యలేదు. మిగిలిన ప్రయత్నాలన్నీ చేశాము.

వివాహమన్నది ఒక మంచి కట్టుబాటుగా, ఒక పవిత్ర నియమంగా, నూరుకాలాల పంటగా మనం వ్యవహరించడమంతా మాటల్లోనే! చేతలదగ్గరికి వచ్చే సరికి యిది పూర్తిగా వ్యాపారసరళి క్రిందికి రూపాంతరం చెందడం నేను ప్రత్యక్షంగా గమనించాను. పదివేల రూపాయల పెట్టుబడితో మనమొక వ్యాపారం ప్రారంభిస్తే, అందులో మనం మన పెట్టుబడి తిరిగి రావాలనుకోమా? అందుకు తోడుగా కొంత లాభాపేక్ష వుండడం మాత్రం అనుచితమా? కాదే! అయిన డబ్బంతా కుమ్మరించి కుర్రవాణ్ణి చదివించడమెందుకు? చదువుకున్నందుకు వాడి ఉద్యోగమేదో వాడు చేస్తాడు సరే! వాడి జీతం వాడికి సరిపోతుంది. కానీ, చదివించినందుకు తల్లిదండ్రుల కేమొచ్చేటట్టు? చిప్ప చేతికి రావాలనంటారా? భలేవారండీ మీరు! అదేం కుదరదు. మావాడు డాక్టరు (కాదా ఇంజనీరు, లేదా లెక్చరరు) మీరు మాతో సరితూగాలంటారు. మంచిది, మేము తులాభారానికి రెడీ! అబ్బాయి ఈజీక్వల్‌టు అమ్మాయి ప్లస్ పదిహేనువేల రూపాయలు!

నిద్రపట్టని రాత్రుల్లో నేనీ ఈక్వేషన్ని పదే పదే నెమరుకు తెచ్చుకుంటూ గాభరాపడిపోయేవాణ్ణి! 'బాబూ! మీ అబ్బాయి వెల ఎంతండీ?' అని వరుడి వైపు బంధువులను అడిగి తెలుసుకోవాలని వుండేది. మరేంలేదు, అందువల్ల అమ్మాయి యొక్క నిజమైన ఖరీదెంతో తెలుసుకోడానికి వీలుంటుందని! మాట వరుసకు అబ్బాయి ఖరీదు పదిహేను వేలనుకుందాం. అమ్మాయి కిమ్మత్తు గుండుసున్న. అబ్బాయి వెల పదివేలైతే అమ్మాయి విలువ మైనస్ అయిదువేలు! స్త్రీ పురుషులు, ఆలుమగలు, యువతీయువకులు అన్నపదాల జంటలు బహుశా ఏ బి.సి.నాటి ఆదిమ సమాజంలోనో పుట్టివుంటాయి. ఇప్పుడవి ద్వంద్వ సమాసాల్లోనేగానీ మానవ సమాజంలో సమానమైవిగా పరిగణింపబడటం లేదు.

ఇలాంటి గడ్డు పరిస్థితిలో మాకు ఆపదోద్ధారకుడిలా తటస్థపడినవాడు నరహరి.

నరహరిని గురించి చెప్పుకోవలసిన, ముఖ్యమైన విశేషం ఒక్కటే! అతడు అయిదువందల రూపాయల జీతగాడు. చదువు, ఉద్యోగం సాధారణంగా పరస్పరాశ్రితాలు. ఐనా, ఒక్కొక్కప్పుడిందులో విపర్యయం పొడసూపడం అసంభవమేమీకాదు. చదువుకు తగిన ఉద్యోగం దొరకవచ్చు. ఎల్లెడలా వున్నట్టే ఉద్యోగలబ్ధిలో సైతం అదృష్ట దురదృష్టాల వెలుగు చీకట్లు వుండనే వున్నాయి. నరహరి అదృష్టవంతుడు. ఏ బడిపంతులుగానో, యల్.డి. గుమాస్తాగానో ఉద్యోగ జీవితం ప్రారంభించి వుండవలసినవాడు ఉత్తరదేశం వెళ్ళి ఒక సాంకేతిక విద్యలో శిక్షణ పొందివచ్చాడు. మెట్లుమెట్లుగా నిచ్చెన లెగ్రబాకాడు. లోకానికి ప్రత్యేకించి చదువుపైన పెద్ద గౌరవమేమీలేదు. ఎటొచ్చీ బాగా చదువుకుంటే బాగా సంపాదించవచ్చునని అంచనా? మొదటిదానికన్నా రెండోది ముఖ్యం. సాధనకన్నా సిద్ధి ప్రధానం కదా? నరహరి ఆ రెండోపని ధారాళంగానే చేసేస్తున్నాడు. బస్. నరహరికి శారదను యిచ్చినా యివ్వవచ్చు.....

ఈ సంబంధం స్థిరం గావడానికి బాబాయి ప్రయత్నంకన్నా నరహరి ధోరణే ఎక్కువగా తోడ్పడిందని చెప్పాలి. అతడు హిరణ్యాక్షవరాలేవీ కోరలేదు. రెండువేల రూపాయల రొఖ్ఖం చేతికివ్వమన్నాడు. దుస్తులకొక వెయ్యి రూపాయలిస్తే చాలునన్నాడు. వరకట్నం తీసుకునే సాంప్రదాయాన్ని మన్నించడానికే గానీ, లేకపోతే తానీమాత్రం గూడా ఆశించి వుండడన్నంత ఔదార్యం వ్యక్తం చేశాడు. వివాహానికొక గడువు నిర్ణయించి, ఆ గడువులోగా ఓ పిల్ల మెడలో తాళిగడితే ఒక లక్ష రూపాయల బహుమానమని ప్రకటించామనుకోండి! ఆ గడువుకిక కొద్ది రోజుల వ్యవధి మాత్రమే వున్నప్పుడు మానవుడు తహతహలాడిపోవడం సహజమే! అలాంటి ఉత్కంఠ ఏదో నరహరిలో కానవచ్చింది. ఇందుకు కారణమేమిటో తెలిస్తే నరహరి స్వభావాన్ని గురించి ఒక అవగాహనకు రావడానికి వీలవుతుంది. కోదండాన్ని అడిగిచూచారు. అన్నట్టు కోదండమెవరో చెప్పాలి గదూ! నరహరికో అక్కో చెల్లో ఉంది, రాజమ్మ అన్న పేరుతో ఆ రాజమ్మ మొగుడు కోదండం.

నరహరికి తల్లిదండ్రులు లేరు. అందువల్ల మగపెళ్ళివారి తరఫున ఏకైక ప్రతినిధిగా వ్యవహరించే హక్కు కోదండానికే దక్కింది. ఎందుకో తెలియదు గానీ, అతడు నన్ను ఆడపెళ్ళివారి తరఫున ఒక కీలకమైన వ్యక్తిగా లెక్కగట్టేశాడు. దూరంగా తీసుకెళ్ళి 'ఈ పెళ్ళి ఎలాగైనా తొందరగా జరిగిపోయేటట్టు చూడ' మన్నాడు 'అది కాదండీ కోదండంగారూ! ఇదేమైనా బంగారుకత్తా గొంతుకోసుకోడానికి? ఎందుకండీ, ఈ సంబంధంపట్ల యింతగా మొగ్గుజూపుతున్నారు?' అని నేను సూటిగానే ప్రశ్నించేశాను. కోదండం నవ్వాడు. 'అమ్మాయి అందంగా వుంటుందనా?' అన్నాను. కాదన్నాడు. 'గుణవంతురాలనా?' 'ఏమో, ఎవరికి తెలుసు'నన్నాడు. 'సాంప్రదాయం మంచిదనా?' ఆ విషయాన్ని గురించి తాము వాకబు చేయనేలేదన్నాడు. 'బాబ్బాబూ! మరైతే కారణమేమిటో చెప్ప'మని ప్రాధేయపడ్డాను.

చెప్పాడు కోదండం - బాగా చదువుకున్న అమ్మాయినే పెళ్ళి చేసుకోవాలన్నది ఆదినుంచీ నరహరి అభిమతమట!

'తెలిసిపోయిందిలెండి కోదండంగారూ! చదువుకున్న అమ్మాయి అయితే సంపాదిస్తుందని! అంతేగదూ?' అన్నాను.

కాదట!- 'అబ్బే, అదేం లేదయ్యా రాజశేఖరం! పెళ్లాం ఉద్యోగం చెయ్యడానికి నా బావమరిది చచ్చినా ఒప్పుకోడు. భార్యను పదిమంది మగవాళ్ళలోకి పంపి తన పనేదో తాను చూచుకోడానికి మా వాడేం గాజులు తోడుక్కోలేదు.' అన్నాడు కోదండం.

పరవాలేదు! అర్ధాంగిని 'బెటర్ ఆఫ్' అంటాడు యింగ్లీషువాడు. జీవితం పొడుగునా సాహచర్యానికి చదువుకున్న అమ్మాయిని ఎన్నుకోనడం ఉత్తమ సంస్కారానికి గుర్తే! ఇందులో నరహరిని తప్పులు పట్టవలసిన పని లేదనుకున్నాను.

తాంబూలాలిచ్చేసుకున్నాం.

వరుడివైపు బంధువులు అత్యల్ప సంఖ్యాకులు. తోబుట్టువు, ఆమె భర్త, ఆ దంపతుల బిడ్డలు ముగ్గురు, కొందరు స్నేహితులు- యింతకుమించి ఆ పెళ్లిలో కొత్తమొగాలేవీ నాకు కనిపించలేదు.

మొదటినుంచీ గ్రంధుల్ని పసిగట్టడం నా వంతయితే, వాటిని విడగొట్టడం కోదండం వంతే అయింది. నరహరికి బంధువుల బలగం తక్కువగా ఏమీ లేదట! కానీ, వాళ్లు నరహరి పచ్చగా బ్రతుకుతున్నందుకు కళ్ళల్లో నిప్పులు పోసుకుంటున్నారట! 'వాళ్ళకిబ్బడి ముబ్బడిగా నిప్పులు సప్లయి చేయడానికే గదయ్యా ఈ వివాహం!' అంటూ వెకిలిగా నవ్వేశాడు కోదండం.

జీవితం కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలాంటిదైతే అందులో నరుడిలాంటి నరహరికి గీతోపదేశం చేస్తున్నవాడు కోదండమేనని నాకు తరువాత తరువాత తెలిసింది. కానీ, అతడి విశ్వరూపం తాలూకు సూక్ష్మలక్షణాలను మాత్రం నేను పెళ్ళి పందిరిలోనే గమనించాను. ఏది ఎలా జరగాలన్నా, ఏది ఎలా జరగగూడదన్నా అన్నింటికీ కోదండం తానే నిర్దేశకుడుగా వ్యవహరించడం మొదలెట్టాడు. 'మావాడు పాంటులేగాని పంచలు కట్టుకోడు. తలపాగా చుట్టుకోడం వాడివల్లనయ్యే పనిగాదు. మీరు గంటల తరబడి పీటలపైన కూచోమంటే వాడు కూచోడు... అమ్మాయ్! కాస్తా అడుగు సాచి వెయ్యగూడదూ? అడుగులో అడుగు వెయ్యడమేనమ్మా మొదట నేర్చుకోవలసింది... శాస్త్రిగారూ! మీకు పెళ్ళి మంత్రాలు క్షుణ్ణంగా రావని మేమనలేదే! కానివ్వండి. తొందరగా ముగించండి.....అయ్యా! ఆరంజ్యోతిని చూడ్డమిప్పుడుగాదండీ! ఇప్పుడు ముందుగా మనం తీసుకోవలసినవి ఉపాహారాలు....' ఇలా అతడు సమస్తమైన పెళ్ళి తతంగాన్నీ తన యిష్టాయిష్టాలకు అనుగుణ్యంగా సర్దుబాటు చేసుకోసాగాడు.

ఎంత ఎబ్బెట్టుగా వున్నప్పటికీ బంధువర్గాన్ని కలవరపాటుకు లోను చేసింది కోదండం ప్రవర్తన గాదు - విన్నవాళ్ళు విన్నట్టుగా స్తబ్ధులైపోయే ఉదంతం, పెళ్ళి జరిగిననాటి సాయంకాలం గుసగుసల స్థాయిలో ప్రచారమైంది. చీర మార్చుకుని, పూలతో జడల్లుకుని, పాపట బొట్టు పెట్టుకుని, నాలుగు రకాల కంఠాభరణాలతో ముస్తాబై పెళ్ళికూతురు పేరంటాళ్ళమధ్య కూర్చుని వుండగా, పెళ్ళికొడుకు దగ్గరినుంచీ పిలుపు వచ్చిందట! తక్కుతూ, తారుతూ ఆమె గది లోకివెళ్ళి నిల్చోగానే నరహరి ఒకసారి క్రిందకీ, పైకీ చూచి 'చెప్పులు తొడుక్కో! అలా కొంతదూరం షికారు వెళ్లొద్దాం' అన్నాడట! శారద తన చెవుల్ని తానే నమ్మలేకపోయి వుంటుంది బహుశా! 'షికారుకా? అబ్బే, నేను రాను. నాకు సిగ్గు' అంటూ ఆమె యీవలికి రాబోతుండగా 'సిగ్గా! ఎందుకూ? చదువుకోని బ్రూట్‌లా వున్నావే!' అన్నమాటలామెకు విసురుగా వినిపించాయట!

బంధువుల్లో బుద్ధిమంతులైన వాళ్ళు కొందరు పై ఉదంతపైన చక్కని, చిక్కని వ్యాఖ్యానం ఒకటి రూపొందించారు- శారద ఒకవేళ బ్రూట్ అయితే కావచ్చు. కానీ, చదువుకోని బ్రూట్‌కాదు!

చిత్రమేమిటంటే - పెళ్ళయిన క్రొత్తలో ఏ పేచీ ప్రారంభమైనప్పటికీ చివరకది 'చదువు'లోకి పర్యవసానం చెందుతూ వచ్చింది. కోదండం పిల్లలు తలదువ్వమని, స్నానం చేయించమని, బట్టలు మార్చమని - ఇలా గంటగంటకూ ఒక అభ్యర్థనతో తల్లి దగ్గరకు వచ్చేవారు. అన్నగారి అత్తారింటిలో ఆడపడుచుహోదా వెలిగిస్తున్న రాజమ్మ 'అయ్యో, నన్నడుగుతారేమర్రా! వెళ్ళి మీ అత్తయ్యనడగండి' అంటూ రెక్క మానులా చేయెత్తి చూపించేది. ఆ కుర్రకుంకలు గనుక కాస్త ఓపికపడితే వాళ్ళ అవసరాలేమిటో గమనించి పంపేదే శారద. కానీ, వాళ్ళ కెక్కడి కక్కడే తొందర. వెళ్ళినవాళ్ళు వెంటనే తిరిగివచ్చి అత్తయ్య వినిపించుకోలేదని మొరపెట్టుకొనేవాళ్ళు. 'నాదే తెలివితక్కువరా బాబూ! చదువుకున్నవాళ్లెక్కడైనా యిలాంటి పనులు చేస్తారా? ఊరుకోండూరుకోండి. మీకు స్నానాలు, బట్టలు మార్చుకోడాలు, తలదువ్వుకోడాలు అలాంటి వేవైనా మన వూరికి వెళ్ళిన తరువాతనే' అంటూ రుసరుసలాడేది రాజమ్మ.

భర్తకోసం భార్య సునాయాసంగా చేసి పెట్టే పనులు కొన్ని వున్నాయి. కోటు వేసుకోడం, గుండీలు పెట్టుకోడం, బూట్లు తొడుక్కోడం, తల దువ్వుకోడంలాంటివి మగవాడు స్వయంగా చేసుకోజాలని వేమీకావు. కానీ అదొక సరదాగా భార్య అలాంటి పనులు చేసి పెట్టడం లోక సహజమే! కానీ, యిది మనసూ మనసూ కలిసినతర్వాత మాట. ఇల్లలికి ముగ్గులు పెట్టగానే పండగైపోయిందని తొందరపడితే వట్టిబోకులుతప్ప గంజినీళ్ళయినా దొరకవు. బ్రతుకు బ్రతుకంతా పండుగకావడమన్నది ఆలుమగలమధ్య నీవు, నేను అన్న భేదభావం సమసిపోయినప్పుడు మాత్రమే సాధ్యం. భార్య కేదైనా పని పురమాయించి, ఆ పని చేయకపోతే ఆవిడలో విధేయత లోపించినట్టేనన్న కొలబద్ద చేతబట్టుకుని ముళ్ళపైన కూచునేవాడు నరహరి. ఎక్కడి కక్కడే పరీక్షలు. ఎప్పటికప్పుడే ఫలితాల నిర్ణయం. మళ్ళీ యిందులోనూ ఈ పరీక్షల నిర్వహణంతా ఒక భర్త బాధ్యతపైనే జరిగితే అదొక పద్ధతి. అలాకాకుండా దీనికంతా సూత్రధారిత్వం యింకొకరిది కావడంతో పరిస్థితి మరింత జుగుప్సావహంగా తయారైంది.

శారద యింకా పుట్టింట్లోనే వుంది. కన్నవాళ్ళను, తోబుట్టినవాళ్ళను వదిలిపెట్టి ఒక అపరిచిత ప్రదేశానికింకా వెళ్ళనేలేదు. కానీ, పుట్టి పెరిగిన సుపరిచిత ప్రదేశంలోసైతం భర్తవైపు బంధువుల్లో ఏ ఒక్కరు ఎదురైనా ఆమె జడుసుకోవడం నేను గమనించాను. వేటగాళ్లొచ్చేశారు. అడివిలో గుడారాలు వేసుకున్నారు. జింకపిల్ల వలలో తగులుకుంది. తప్పి చుకునే వెరవులేదు. రేపో మాపో కాళ్ళు కట్టి తమవెంట తీసుకెళ్ళబోతున్నారు. దిగులు నీడలు పొరాడుతున్న శారదముఖాన్ని చూచినప్పుడల్లా ఆ జింకపిల్ల రూపం కళ్ళకు కట్టినట్టుండేది!

అల్లుడితోబాటు గిల్లుడుగా బాబాయిగారింట తిష్టవేసిన కోదండం ఉబుసుపోక కోసం అప్పుడప్పుడు నాతో ప్రసంగం మొదలెట్టేవాడు. ఆ మాటల సందర్భంలో అతడు భార్యా భర్తల సంబంధాలను గురించి కొన్ని దివ్యమైన అభిప్రాయాలను నా చెవిలో వేశాడు. మొగుడు రౌతు, పెళ్లాం గుర్రం. రౌతు మెత్తగావుంటే గుర్రం ఏం చేస్తుంది?

అన్నాడు. మూడు కాళ్ళతో నడవడమేగాదు, నీ నెత్తిపైకెక్కి కూచుంటుంది. అప్పుడిక రౌతే గుర్రం. గుర్రమే రౌతు ఏం చేస్తా'వంటూ పళ్ళికిలించాడు. 'బాబ్బాబూ! ప్రమాదమే. దీనికి విరుగుడేమిటో సెలవివ్వం'డన్నాను. 'ఉన్నదొకటే ఉపాయం. ఆలస్యం చెయ్యకుండా గుర్రాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవాలి' అన్నాడు. ఇందుకైనా సులభోపాయం సెలవివ్వదగినవారు తమ రేనన్నాను. 'ఏముంది! వెనుకా ముందూ చూడకుండా పట్టుకుని చితక బాదడమే' నన్నాడు. కోదండం దండనీతిని నేను మారుమాటాడకుండా ఒప్పుకునేవాడినే! కానీ, అతడు పెళ్లాన్ని కొడుతుండగా నేనెప్పుడూ చూడలేదు. 'ఇదిగో, వీళ్లనలా ఎక్కడికైనా తీసుకెళ్లి రాగూడదూ?' అని భార్య ఒకసారి గదమాయిస్తే, ముగ్గురు పిల్లల్ని వెంటబెట్టుకుని మళ్లీ ఒక జాము సేపటిదాకా ఇంటికొకక మైలు దూరంలో ఎక్కడా కనిపించని కోదండం రాజమ్మని కొట్టగలడని నేను నమ్మను. తాను సాధించలేకపోయిన పని బావమరిది సాధిస్తే కనులపండువగా తిలకించాలన్నది అతడి ఉద్దేశమైతే కావచ్చు.

పులిమీద పుట్రలాగా యింతలో కోదండాన్ని గురించి మరికొన్ని వాస్తవాలు తెలిసొచ్చాయి. కోదండంది చిన్న పల్లెటూరు. ఉద్యోగం లేదు. కొద్దిపాటి భూస్థితిమాత్రం వుంది. పల్లెలో బ్రతుకంటే అతడి భార్యకు రోత. పల్లెటూరి మగడన్నా ఏవగింపే. కానీ, కోదండం పట్నవాసపు మగడుగా వుండడానికైనా తనకేమీ అభ్యంతరం లేదన్నాడు. ఇద్దరూ కలిసికట్టుగా మాట్లాడుకుని బావమరిది కాపురం చక్కదిద్దడంకోసం పిల్లలతో సహా పట్నవాసం వచ్చేశారు. రావడమే రావడం - తిరిగి వెళ్ళలేదు! ఎప్పుడైనా వెళ్ళవలసివస్తే కోదండం ఒక్కడు మాత్రమే వెళ్తాడు. కౌలు కిచ్చిన భూములపైన కోరుగింజలు వసూలు చేసి అక్కడికొట్టువాడికే కొలిచి, డబ్బు జేబులో వేసుకుని చక్కా బస్సెక్కేస్తాడు.

ఒకానొక వస్తువును మన యిష్టం వచ్చినట్టు మనం ఉపయోగించుకోవచ్చు. కానీ మనిషి విషయంలో చాలా ప్రతిబంధకాలున్నాయి. మనిషికి కోరికలుంటాయి, అభిరుచులుంటాయి. వాటికి తగ్గట్టు యిష్టాయిష్టాలుంటాయి. తన పెళ్ళికి సంబంధించి శారద ఆశలు, ఆశయాలు ఎలాంటివో తెలుసుకోడాని కెవరూ ప్రయత్నించలేదు. ఎలాగైనా ఆమెను వదిలించుకోడమొక్కటే తమ ధ్యేయమైనట్టుగా ప్రవర్తించారు. పెళ్ళయిపోయింది. శారద రూపవతి, గుణవతి, విద్యావతి. కానీ పెళ్ళిళ్ళ సంతలో ఆమె వెలపోవడానికి ఈ క్వాలిఫికేషన్లే కారణమని తోచదు. తనకు లేనిదానిపైన తన ఆధిక్యతను ప్రకటించడం కోసమే ఆ మొగుడు ఈ పెళ్ళి చేసుకున్నట్టున్నాడు. ఈ ఆధిక్యతా ప్రకటనం పెళ్ళయిన మరుక్షణంనుంచే ప్రారంభమైపోయింది. నరహరికి సెలవులై పోవస్తున్నాయి. అతడు భార్యను పుట్టింట మరికొంతకాలం వుండనివ్వగలడన్న ఆశకు తావులేదు. అంచెలవారీ పద్ధతిలో గాకుండా ఒక్క వూపులో అతడు భార్యను లోగొనే ప్రయత్నంలో వున్నాడు. కానీ క్రొత్త జీవితంలోకి నిర్భయంగా చొచ్చుకపోయే చొరవ శారదలో లీలగానైనా కానరావడం లేదు. ఏమౌతుంది? ఏమౌతుంది? అన్న సందేహం గొంతుకోసి క్రిందపడవేసిన కోడిపెట్టలా నా మనసులో కొట్టు మిట్టాడుతోంది.

శారద తన ఆవేదనను ఎవరితో చెప్పుకుంటుంది? తల్లిదండ్రులు ఎలాగో ఆమెకు పెళ్ళి చేసేశాము గదా అన్న సంతృప్తిలో వున్నారు. చెల్లెళ్ళు క్రొత్త పెళ్ళికూతుళ్ళ వాలకమింతే కాబోలు ననుకుంటున్నారు.

ప్రయాణానికి ఒకటి రెండురోజుల గడువుందనగా శారద ఒక చిన్న కోరికను వ్యక్తం చేసింది. పోస్టాఫీసుకు వెళ్ళి ఓ డజను కవర్లు తెచ్చి పెట్టమంది.

'అలాగేనమ్మా!' అన్నాను.

'నాకేమో సందేహంగానే వుందన్నయ్యా! వీళ్ళు జాబులు వ్రాయడానికైనా అనుమతిసారనిపించదు' అంది.

'పరవాలేదమ్మా! వీళ్ళూ మనుషులేగదా?' అన్నాను.

'అవునో, కాదో తేల్చుకోడానికేగదా వెళ్తున్నది.'

నవ్వలేక నవ్వింది శారద.

కంటిలో నలుసుపడి కలుక్కుమన్నట్టుగా మనసు చివుక్కుమంది.

శారద సంసారానికి వెళ్ళిపోయిన నాలుగో నాటినుంచీ బాబాయి గారింట్లో, అందరికీ పోస్టుమేన్ కోసం ఎదురుచూడడం ఒక నిత్యకృత్యమైపోయింది. కానీ మొదటి ఉత్తరం వాళ్ళ ఓర్పును పూర్తిగా పరీక్షించిన తర్వాతగానీ అందలేదు.

'ప్రియమైన నాన్నగారికి నమస్కారాలు. జాబు వ్రాయడం ఆలస్యమైనందుకు మన్నించండి. మీ ఉత్తరాలు నా కందకపోయినా, వ్రాస్తుంటారని తెలుసు, కానీ నేను వ్రాయనందుకు ఒక కారణం వుంది. మీకు, అమ్మకు, యింకా అక్కడున్న మనవాళ్ళ కందరికీ కాస్తంత సంతోషం కలిగించే వార్త ఏదైనా యిక్కడ కనిపిస్తుందేమోనని యిన్నినాళ్ళు వేచివున్నాను.....

'పోగా యింకొక కారణం లేకపోలేదు. జాబులు వ్రాయడానికి కావలసిన ఏకాంతం యిక్కడ దొరకదు. అనుక్షణం నేనేం చేస్తున్నానో గమనించడానికి యింట్లో గూఢచారులున్నారు. వాళ్ళ దృష్టిలో జాబులు వ్రాయడం కన్నా తప్పిదం లేదు. చదువుకున్నవాళ్ళు చేసే తప్పుడు పనుల్లో జాబులు వ్రాయడ మొకటని వీళ్ళ అభిప్రాయం.

'పెళ్ళి కావడంవల్ల నా బ్రతుకులో వచ్చిన పెద్దమార్పు, మీకందరికీ దూరం కావడం. మధ్యదూరం రెండువందల మైళ్ళు. కానీ నేను మిమ్మల్ని మరచిపోయేటట్టుగా చేయగల ఆప్తులుగానీ, ఆత్మీయులుగానీ నాకిక్కడెవరూ కనిపించడం లేదు. వీళ్ళు నా పైన ఏదో ఎక్స్‌పెరిమెంటు చేయడాని కన్నట్టుగా యిక్కడికి నన్ను తెచ్చేసుకున్నారు. ఆ ఎక్స్‌పెరిమెంటు నిరాఘాటంగా సాగిపోతోంది. ఎంతసేపు చేసినా తెమలని చాకిరీలో నా ఒళ్ళు యంత్రంలా మసలుకోడానికి అలవాటు పడిపోతోంది. ఎక్కడ తీరిక దొరకిపోతుందోనని పనులు పురమాయించడమే పనిగా ఆడపడుచుగారు అత్తగారు లేని కొరతను తీర్చేస్తున్నారు. పనిచేయకుండా చెడదింటే ఒళ్ళు బలిసి కొవ్వెక్కుతుందట! పిల్లినో, కుక్కనో చాటుగా పెట్టుకుని అన్నమాటేననుకోండి! కానీ నేనిక్కడ పిల్లికన్నా, కుక్కకన్నా ఉత్తమ ప్రాణిగామాత్రం లెక్కింపబడడం లేదు.

'రాత్రుల్లో పడుకుంటాను. ఎప్పుడు నిద్రపడుతుందో తెలియదు. తెల్లవారుజామున మెలకువ వస్తుంది. నేనిప్పుడుండడం మన యింట్లో కాదని జ్ఞప్తికి వస్తుంది. ఈ దిగులింక నిద్రలో ఒళ్ళుమరిచేదాకా నన్ను వదిలిపెట్టదు. ఓ పత్రిక చదువుకోగలనన్న ఆశలేదు. ఒక మంచిమాట వినగలనన్న ఆశలేదు. చుట్టూరావున్న పెద్ద ప్రపంచం నా బ్రతుక్కొక చిన్న చెరసాలను ఏర్పాటు చేసింది. ఈ చెరసాలలో నేనొక్కదాన్నే ఖైదీని! మిగిలిన వాళ్ళందరూ నాపైన జైలువార్డెన్లు!

'నాకు తెలియక అడుగుతున్నానండీ నాన్నగారూ! ఏంచేశానని నాకీశిక్ష?'

కూతురు తండ్రిని నిలదీసి అడగవలసిన ప్రశ్నే! బాబాయికి మతిపోయినట్టయింది. ఆయన వెంటనే ప్రయాణం తలపెట్టేశాడు. వెళ్ళినవాడు రావడానికైతే నాలుగు రోజుల్లోనే తిరిగి వచ్చేశాడు. కానీ ఎలా వచ్చాడు? పాలిపోయి వచ్చాడు. ముఖం వ్రేలాడవేసుకునివచ్చాడు. మనిషి ఎదురైతే చాలు, ఆయన కళ్ళల్లో కన్నీరు. పలకరిస్తేచాలు, కంఠంలో గాద్గద్యం.

అనుభవించే కాలంలో బాధలు హృదయాన్ని తొలచివేస్తాయి. అప్పట్లో వాటిని గురించి మాట్లాడుకోడమంటే ఉన్న బాధను ద్విగుణీకృతం చేసుకోడమే. పెద్ద సినిమాలోనుంచి కొన్ని బొమ్మలు మాత్రం కత్తిరించి, ఒకటిగా అతికించి చూసినట్టుగా బాబాయి కొన్ని వర్తమానాలు మాత్రమే చెప్పగలిగాడు.

అక్కడున్న నాలుగు రోజుల్లోనూ నరహరి ఒకసారి మాత్రమే మామగారిని పలకరించాడట! అదిగూడ 'ఉన్నట్టుండి వచ్చేసినట్టున్నారే!' అంటూ వెకిలిగా ఆశ్చర్యం ప్రకటించడం మాత్రమేనట! శారద కెన్నోవిషయాలు చెప్పాలనేవుంది కానీ అవకాశం దొరకలేదు. నరహరి ఉదయం తొమ్మిదింటికిగానీ నిద్రలేవడు. పదికొట్టేసరికి డ్యూటికీ వెళ్ళిపోతాడు. రాత్రి ఏ ఏడింటికో ఎనిమిదింటికో యిల్లుచేరుకుంటాడు. అప్పుడతని వెంట విధిగా కొందరు స్నేహితులుంటారు. ఒక నవ్వులా, ఒక మాటలా, ఒక పాటలా-ఆ యింటిని వాళ్ళొక లాడ్జికన్నా భిన్నమైనదిగా భావించరు. అక్కడే పేకాటగూడా కొనసాగుతుంది. ఏవైనాపానీయాలు కావలసివస్తే కోదండం సరఫరా చేస్తాడు. ప్రొద్దస్తమానం శారదకు ఇంటిచాకిరీతోనే సరిపోతుంది. రాత్రివేళ భార్యభర్త లొకరిమొఖం ఒకరు చూచుకునేటప్పటికి లోకం మొద్దు నిద్రలో మునిగివుంటుంది. ఈ ఏర్పాట్లనుబట్టిచూస్తే శారదలోనుంచి మానవాంశను లుప్తంచేసి, కేవలం ఒక యంత్రంగా మార్చి, ఆ యంత్రాన్ని తన యిచ్చ వచ్చిన రీతిలో వాడుకోజూస్తున్నట్టున్నారు.

'చాలుబాబూ! ఇక చెప్పొద్దండి' అంటూ దూరంగా వెళ్ళిపోయింది పిన్ని.

'కాదురా రాజా!' వాపోయాడు బాబాయి 'స్నానం చేస్తుండగా శారద టవల్ తీసుకొచ్చింది. 'సాయంకాలమేనా నాన్నా, వూరికి వెళ్ళడం?' అని అడిగింది, 'అవునమ్మా!' అన్నాను. 'నన్ను మీతో గూడా తీసుకెళ్ళరా నాన్నా? ఇక్కడే విడిచిపెట్టి వెళ్ళిపోతారా?' అంది. ఏంచేయను చెప్పు. వాళ్ళు ముఖమిచ్చి మాట్లాడకనేపోతే యిక అమ్మాయిని పంపించే దెక్కడ?'

ఇల్లుంటుంది. అందులో బల్బులుంటాయి. ఫాన్లుంటాయి. రేడియో వుంటుంది. వైరింగులో లోపం వుండదు. కానీ మెయిన్‌స్విచ్ ఒకటి ఆఫ్ చేసినప్పుడు మిగిలిన వెన్నివున్నా లేనట్టే! బాబాయిగారి యిల్లు సరిగ్గా యిలా తయారైంది. నవ్వులు లేవు. పాటలులేవు. ఒకరితో ఒకరు మాటాడుకోడం గూడా తగ్గిపోయింది. బ్రతకాలంటే వేళకింత తిండి తినాలి. ఆ తిండికోసం ఎవరు చేయవలసిన పనులు వాళ్ళు చేసుకుపోవాలి. ఆ యింట్లో యింతకుమించిన జీవనచైతన్యం కనిపించడం మానేసింది.

రోజులు గడిచిపోతున్నాయి.

బాబాయి రకరకాలుగా ఉత్తరాలు వ్రాసిచూచాడు. దేనికీ ప్రత్యుత్తరంలేదు.

పిన్ని ఎలాగో మూడు మాసాలదాకా ఓపిక పట్టగలిగింది. ఆ పైన అమ్మాయిని జూడకపోతే తిండి దిగని, నిద్రపట్టని పరిస్థితికి దిగజారిపోయింది.

ఒకనాటి ఉదయం సైకిలుపైన వెళ్తూ పోస్ట్‌మాన్ తటాలున యింటి ముంగిట దిగేశాడు. 'పోస్ట్' అంటూ కేకవేశాడు. సుడిగాలిలా వెలుపలికి వచ్చి, పిన్ని ఉత్తరం చేతికి తీసుకుంది.

ఆ ఉత్తరంలో సంబోధన లేదు. సంతకం లేదు. పెన్సిలుతో గజిబిజిగా వ్రాసి పెట్టిన కొద్దిపాటి వాక్యాలు మాత్రం వున్నాయి.

'యాతన దుర్భరంగా వుంది. ఉత్తరంలో వ్రాయడానికి వీలులేని పరిణామాలు ఏర్పడ్డాయి. ఆడవాళ్ళు ఆత్మహత్య కెందుకుతెగబడతారో తెలుసుకున్నాను. ఒక్కటే కోరిక- ఎలాగైనా యిక్కడినుంచి బయటపడాలి. గుండె అరచేతిలో పెట్టుకుని ఈ ఉత్తరం వ్రాస్తున్నాను. ఈ జాబు మీకు సకాలంలో చేరి, యిది చేరిన నాలుగురోజుల్లో మీరిక్కడికి వచ్చి, నేను మీతో వచ్చేయగలిగితే, భగవంతుడా! నాకింకేమీ వద్దు, ప్రపంచంలో మరెక్కడున్నా యింతకన్నా నికృష్టపు బ్రతుకు చవిచూడను...'

దేనికైనా ఒక హద్దుంది. ఇప్పుడిక తామసించడమంటే ఎలాంటి దుర్వార్త వినడానికైన సిద్ధపడివుండడమే. ఎందుకైనా మంచిదని బాబాయి నన్నుగూడా తనవెంట రమ్మన్నాడు. మేము బయల్దేరింది ఉదయం అయిదుగంటల ఎక్స్‌ప్రెస్సుకు. గమ్యస్థానం చేరుకునేసరికి సూర్యుడు నడిమింటికి వచ్చేశాడు. రోడ్డుపైన జట్కా నిలవగానే, హాల్లో కూచుని వెలుపలికి చూస్తున్న శారద వీధిగుమ్మంలోకి వచ్చేసింది. బాబాయి లోపలికెళ్ళి ఆమె పెట్టె తీసుకొచ్చేశాడు. కారుబారుచేస్తూ రాజమ్మ అడ్డుతగులజూచింది. మరికొంతసేపటికి అక్కడ పదిమంది ప్రోగయ్యేవారే! ఆలోగా జట్కాబండి కదిలింది.

అనుభవించేకాలంలో బాధలకు అంతుండదనే అనిపిస్తుంది. ఒక్కొక్క క్షణం ఒక యుగంలా తోస్తుంది. అంతటి బాధలోనుంచీ కొద్దినిముషాల్లో విముక్తి లభిస్తే, ఆ సత్యాన్ని నమ్మడంగూడా కష్టమే! అప్పట్లో బుద్ధి స్తబ్ధమైపోతుంది. శారద ఈ స్తబ్ధతలోనుంచీ బయటపడడానికి చాలా సేపు పట్టింది.

ఉత్తరంలో వ్రాయడానికి వీల్లేకపోయిన వర్తమానాలు క్రమక్రమంగా తెలిసివచ్చాయి. సూటిపోటు మాటలతో శారదమనసును గాయపరిచారు. ఇంటెడు చాకిరీతో ఆమె ఒళ్ళు హూనమయింది. ఇంత జరిగిన శారద తొణకకుండా వుండిపోయేసరికి అవతలివాళ్ళకు ఉడుకుమోత్తనం ముంచుకొచ్చింది. ఇరుగు పొరుగు యిళ్ళలోనుంచీ పత్రికలు తెప్పించుకునే అవకాశం వాళ్ళు కల్పించిందే. ఉన్నట్టుండి ఆ పత్రికలద్వారా శారదకు, ఎదురింటి కుర్రవాడికి ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరుగుతున్నాయన్న అపవాదు లేవదీశారు. అప్పటికి నరహరి, ఆడది మూసిన ముత్యం, పాసిన పగడంలా ఉలక్కుండా, పలక్కుండా వుండడం కొంపలార్పే లక్షణమన్న నిర్ణయంలో వున్నాడు. శారద సాంసారిక జీవితం కొద్దినెలలపాటు మాత్రమే కొనసాగింది. ఐనా, భర్త అనుమానానికి గురికాకుండా వుండే అదృష్టం ఆమె నుదుట వ్రాసిపెట్టలేదు. కుటిల వాతావరణం గూడుకట్టుకున్న ఆ యింట్లో శారదకు నిస్సహాయత్వం వినా మరొకటి ఎదురుకాలేదు. ఘోరకలి యింతటితో

ఆమెను వదిలి పెట్టలేదు. ఒకనాటి మధ్యాహ్నం రాజమ్మ తన పిల్లలతోసహా మిద్దెపైన గదిలలో పడుకుని నిద్రపోతోంది. కోదండం మెల్లగా గదిలో ప్రవేశించి, శారద చేతిని పట్టుకున్నాడు. అరవబోతే నోరు నొక్కేశాడు. చేతిలో గాజులు విరిగిపోయాయి. చీర చిరిగిపోయింది. గోళ్ళుపడిన చోట్ల గాట్లు పడ్డాయి. కొండంత దౌర్భగ్యంలో గోరంత అదృష్టంలా ఆ పెనుగులాటలో శారద తాను తానుగా బయటపడగలిగింది.

మనుసులో చోటుచేసుకుని ఆ పైన శరీరంజోలికి వెళ్ళడం మనిషి మర్యాద. శరీరాన్ని ఆక్రమించుకుని మనసును అధోలోకాల్లోకి అణగద్రొక్కడం అందుకు విరుద్ధం. మనుషులు కనిపించని చోటునుంచీ మళ్ళీ మనుషులు నడయాడే ప్రపంచంలోకి రాగలిగింది శారద. కానీ పాత జ్ఞాపకాలను నెమరు వేసుకుంటున్నప్పుడు తలచాటులేని పెనుబీడులో జడివాన వాతబడి తడిసి ముప్పందుమైన పావురంలా ఆమె కుంచించుకుపోయేది.

శారద తిరిగి వచ్చిన తరువాత బాబాయిగారింట్లో పోస్టుమేన్‌కోసం వేచిచూడడం మానుకున్నారు. కానీ, వద్దన్నా వెంటతగులుకునే అతిథిసత్తముడిలా అతడు తరచుగా యింటిముందర దిగసాగాడు. ఆ ఉత్తరాలన్నీ నరహరి వ్రాసినవే! ఉత్తరాలనడంకన్నా వాటిని శ్రీముఖాలనడం సబబు. ఒక్కొక్క ఉత్తరం ఒక అల్టిమేటం.

పెళ్ళిమూలంగా యువతీయువకులు సన్నిహితులౌతున్నారు. వాళ్ళొకరి నొకరు విడిచి పెట్టి దూరంగా వుండిపోవడానికి వివాహబంధం సమ్మతించదు. ఎవడి పెళ్ళాం వాడిసొత్తు. ఇప్పుడుకాదుగానీ, ఒకప్పుడు ఈ సొత్తును చచ్చిపోయిన మగడితోబాటుగా కాష్ఠంలో పెట్టి కాల్చిచంపివేసే సంప్రదాయం అమల్లో ఉండేది. ఇప్పుడైనా 'నా సొత్తును నేనేమైనా చేసుకుంటాను. నువ్వెవడివయ్యా అడగడానికి?' అంటూ అడ్డుపడినవాడిని తన్ని తగలేసి పెళ్ళాంపైన విచ్చలవిడిగా ప్రతాపాన్ని వెచ్చించే మగటిమి అరుదుగానైనా కానరావడం ముదావహం. తనతో చెప్పకుండా, తన అనుమతి పొందకుండా తన పెళ్ళాన్ని ఒక పెద్దమనిషి (సదరు పెద్దమనిషి ఆ పిల్లకు తండ్రయితే అవుగాక!) తనవెంట తీసుకెళ్ళి పోతాడా? ధర్మం ఒప్పుకుంటుందా? చట్టం నిద్రపోతుందా? కాచుకో సవ్వాల్! అంటూ బాబాయిని పుత్రికాసమేతంగా కోర్టుకులాగి బోనులో నిలబెట్టి, వాళ్ళపైకి చట్టాన్ని ఉసికొల్పాడు నరహరి.

వాది తరపున వకాల్తా పుచ్చుకున్న వకీలు శారదను అడగగూడని ప్రశ్నలన్నీ అడిగాడు-

పెళ్ళికాకమునుపుగానీ, అయినతర్వాతగానీ నువ్వు నీ భర్తనుగాకుండా యింకెవరినైనా ప్రేమించావా? ఈ పెళ్ళి నీ యిష్టానికి వ్యతిరేకంగా జరిగిందా? భర్త నిన్ను కొట్టడంగానీ, తిట్టడంగానీ జరిగిందా? ప్రేమగా చూచుకోలేదంటే అర్థమేమిటి? ప్రేమగా చూచుకునే వాళ్ళ లక్షణాలు ఎలాంటివి? నీ శీలంపట్ల భర్తకు సదభిప్రాయం లేకపోవడంలో న్యాయం లేదని చెప్పగలవా? నీకూ, నీ భర్తకు మధ్య లైంగికమైన అసంతృప్తి ఏమైనా వుందా?

సిగ్గు, లజ్జ అనేవి స్త్రీకి పెట్టని ఆభరణాలైతే తాను చేసిన నేరానికి(?) శారద వాటిని గూడా వదలుకుని జవాబులు చెప్పవలసి వచ్చింది.

కళ్ళు గట్టిగా మూసుకోవాలి. మన శరీరం మనది కాదనుకోవాలి. ఆచ్ఛాదనలు లాగివేస్తుంటే ఊరుకోవాలి. కత్తులతో కోస్తున్నా కిక్కురు మనగూడదు. న్యాయస్థానం

గూడా ఆపరేషన్ థియేటరులాంటిదే! నిజాన్ని తెలుసుకోడానికి జరిగే ప్రయత్నంలో ఎంతటి దుస్సహమైన బాధనైనా ఓర్చుకోక తప్పదు.

శస్త్రచికిత్స పూర్తిచేసి కత్తి క్రింద పెట్టిన డాక్టరులా, న్యాయమూర్తి కలం క్రిందికి దించి, న్యాయనిర్ణయం చదివి ముగించాడు. కోర్టు వివాహ విచ్ఛిత్తికి సమ్మతించింది. కాపురం చేయడానికి యిష్టపడని వ్యక్తి భార్యే గనుక, భర్త భరణం చెల్లించవలసిన అవసరం లేదని న్యాయాన్ని విడమరిచి చెప్పింది.

* * *

మరునాటి ఉదయం చాలా ఆలస్యంగా నిద్రలేచి రైలుకోసం వాకబుచేశాను. నలుగురూ నాలుగువిధాలుగా చెప్పడంవల్ల స్టేషనుకే వెళ్ళి తెలుసుకోవడం మంచిదనిపించింది. బహుశా నేను దారిలో వుండి వుంటాను. పదిగంటల రైలు దాటిపోయింది. మళ్ళీ మధ్యాహ్నం మూడుగంటకుగాని బండి లేదని తెలిపింది.

చేసేదిలేక బెంచీపైన చతికిలపడ్డాను.

అర్ధరాత్రిదాకా నిద్రపట్టకపోవడం, ఉదయం ఆలస్యంగా నిద్రలేవడం, తీరా స్టేషనుకు వచ్చేసరికి రైలు వెళ్ళిపోవడం, గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ కాలహరణం చేయవలసి రావడం - యిదంతా నరహరి మూలంగా వచ్చింది.

పునారగమనం! నే నీవూరు వదిలిపెట్టేదాకా నరహరి నన్ను వదిలి పెట్టేటట్టు లేదు.

సమయానికి బుద్ధి సరిగ్గా పనిచేయకపోవడం చికిత్సలేని జబ్బు, నరహరి ఎదుట నా మందబుద్ధి నామట్టుకు నాకే ఋజువైపోయింది. నరహరి మూలంగా శారదకు లభించిన అమూల్యమైన వరం విడాకులు. జీవితంనుంచి విడాకులు పుచ్చుకుంటేగానీ జీవాత్మ వ్యాపకంలేకుండా వుండటం కుదరదు. బ్రతికివున్నంత వరకూ ఏదో ఒక పనిలో నిమగ్నం గాకపోతే ప్రొద్దు గడవదు. కొంతకాలం శారద అన్ ట్రెయిన్డు టీచరుగా పనిచేసింది. జిల్లా పరిషత్తే ఆమెను బియ్యాడికి పంపింది. ట్రెయినింగులో వుండగా ఆమెకు సూర్యనారాయణతో పరిచయమైంది. ఒకరినొకరు అర్థంచేసుకున్న తర్వాత పెళ్ళి కుదిరింది. అర్ధాంగి ఉద్యోగం చేయడం వల్ల తన పరువుకు సేగి వాటిల్లవచ్చునని సూర్యనారాయణ భావించలేదు. ఉద్యోగం చేస్తూ ఆ భర్త తోడ్పాటుతో యం. ఏ. పరీక్షలకు కూర్చుంది. ఇప్పుడిద్దరూ ఒకే కాలేజిలో పని చేస్తున్నారు. ఇద్దరు బిడ్డలు. స్వంతయిల్లు. పొరపొచ్చాల ముళ్ళచెట్లు లేవు. అరమరికల పల్లేరు తీగలు లేవు. ఆ సంసారం అందమైన చిన్నపూల తోటలా వుంటుంది... కానీ ఈ వివరాలేవీ నేను నరహరితో చెప్పనేలేదు!

ఐనా నేనందుకు చింతించడం లేదు.

తెలుసుకోవలసిన ముఖ్యమైన విశేషం ఒకటి తెలుసుకోకుండానే, ఈ పట్టణాన్ని వదిలిపెట్టి వెళ్ళిపోతుండడ మొక్కటే తీరని వెలితిగా నన్ను వెంటాడుతోంది.

గృహిణిగా కాపురాన్ని చక్కదిద్దుకోడానికి కావలసిన గుణగణాలన్నీ శారదకు పుష్కలంగా వున్నాయని నా నమ్మకం. కానీ శారద నా చెల్లెలు. పక్షపాత దృష్టిలోనుంచీ నాకిలా అనిపిస్తున్నదేమో! ఏమైనప్పటికీ నరహరికి ఆమెలో అన్నీ లొసగులే కన్పించాయి. కొద్ది మాసాల దాంపత్య జీవితంలో అతనామెను సంసారానికి

లాయకీలేని ఆడదిగా తేల్చిపారేశాడు. మరైతే అదే నరహరి యిప్పుడేమో తనకు జీవితం నందనారామంగా, ఆనందకరంగా వుందంటున్నాడు. అతడి పెదవులకు ఆ ఆనంద మధుపాత్రను అందిస్తున్న గృహిణి ఎలాంటిదై వుంటుందో నేను తెలుసుకోవద్దా?

మానవ సహజమైన కుతూహలం హఠాత్తుగా నాచేత ఒక నిర్ణయం చేయించింది. లెదర్‌కేసును క్లోక్‌రూములో పెట్టించి రోడ్డుపైకి వచ్చాను. లక్ష్మీపురం కాలనీ అక్కడికి దగ్గరేనట! రిక్షావాలా పదిహేను నిమిషాల్లో తీసుకపోగల నన్నాడు.

ఇంచుమించుగా పదకొండుగంటలకు నరహరి యింటి ఆవరణలో ప్రవేశించాను. మెట్టెక్కి వసారాలోకి వెళ్లాను. ఇంటిలోపలి నుంచీ కలకలం వినిపించడం లేదు. ద్వారం దాటుకోగానే హాలు. తుక్కుకాగితాలు, మాసిన గుడ్డలు, పేకముక్కలు హాల్లో చిందరవందరగా పడివున్నాయి. కావడానికది పాలగచ్చే! కానీ, గచ్చుపైన ఒక పొరగా వ్యాపించివున్న దుమ్ము పాదాల కంటుకుంటూ వుంది. పై కప్పుకు గూడా అలాగే బూజు తెరలుగా వ్రేలాడుతోంది. కొద్దినిమిషాలు వేచిచూచి 'నరహరి!' అంటూ గొంతెత్తి పిలిచాను. 'ఎవరూ?' అంటూ బదులు వినిపించింది. మరుక్షణంలో నరహరే కనిపించాడు. ఇప్పుడతడు నడుముకు లుంగీ చుట్టుకున్నాడు. బనీను తొడుక్కున్నాడు. ముంజేతులపైన మసి మరకలు కానవస్తున్నాయి.

'నువ్వా రాజశేఖరం! వచ్చేశావా? అబ్బే నువ్వొస్తావనుకోలేదు. కూర్చో....' నిస్సహాయకరమైన పరిస్థితిలో పడిపోయి, వీలయినంతవరకు దాన్ని కప్పిపుచ్చు కోవడానికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టుగా అన్నాడు నరహరి.

కూర్చుంటూ 'ఏదో పనిమీద వున్నట్టున్నావు?' అన్నాను.

'ఏంలేదు. స్నానంచేద్దామని బాత్‌రూంలోకి వెళ్తున్నాను. నువ్వొచ్చావు...'

కానీ స్టౌ మండుతున్న సవ్వడినిబట్టి చూస్తే అది బాత్‌రూమై వుంటుందని అనిపించడంలేదు.

'ఉండు, ఇప్పుడే వస్తాను' అంటూ నరహరి నడవదారిగుండా నిష్క్రమించాడు.

స్టౌ మండుతున్న గది కెదురుగా వేరొక గది ఒకటి వున్నట్టుంది. టెలిఫోన్‌పైనుంచీ మాట్లాడుతున్నట్టుగా అటువైపునుంచీ మాటలు వినవచ్చాయి.

'ఎవరతను....ఎందుకొచ్చాడు?...వస్తే రానీ...కాఫీ యిస్తే పోలా!.... ఊంహూ, అబ్బురంగానే వుందే....'

నరహరి అయిదు నిమిషాల్లో తిరిగి వచ్చాడు. ఇప్పుడతడు ఖరీదైన పాంటు తొడుక్కున్నాడు. పొంకంగా పొట్టిచేతుల చొక్కా తగిలించాడు. జిడ్డోడుతూ మడ్డిగావుండిన ముఖంలోకి పైపూతవల్ల కాస్త కళగూడా వచ్చేసింది.

'నువ్వు ఖాయంగా వస్తావని తెలిసివుంటేనా రాజశేఖరం! నీట్‌గా ఒక డిన్నర్ అరేంజ్‌చేసి వుండేవాణ్ణి. ఎంగేజిమెంట్లెప్పుడూ డెఫినిట్‌గా ఫిక్స్ చేయ్యాలి...' ఆగి గొంతు హెచ్చించి గోడవైపు చూస్తూ అన్నాడు నరహరి- 'ఇదిగో నాగమణీ! కాఫీ, రెండు కప్పులు....'

చదువుతూ చదువుతూవున్న పత్రికను రూళ్ళకర్రలా చేతివ్రేళ్ళమధ్య చుట్టిపట్టుకుని ఒక ముప్పై యేళ్ళావిడ సందులోనుంచీ హాల్లోకి తొంగి చూచింది. 'కాఫీయా? రెండు కప్పులా!' తన చెవుల్ని తానే నమ్మలేక పోతున్నట్టుగా ప్రశ్నించింది.

'ఔనౌను, కప్పులు రెండే!' తడబడ్డాడు నరహరి.

'సాసర్లెన్ని!' ఆమె కదిలిపోతూ నవ్వుతోంది.

బిక్కు బిక్కుమంటూ నావైపు చూచాడు నరహరి. నేను నవ్వుతున్న నాగమణి స్వరూపంకేసి చూస్తున్నాను. ఆడవాళ్ళల్లో పహిల్వాను లుంటారేమో తెలియదు. దిట్టమైన పహిల్వాన్ ఆకారం ఆమెది. పనిమీద వుండిపోయిందేమో, యింకా ముస్తాబు కాలేదు. ముంగురులు చెదరిపోయి వున్నాయి. శరీరాన్ని పొందికగా పొదివి పట్టుకోడంలో ఆమె దుస్తులకుగూడా అంతోయింతో అలసత్వం అబ్బినట్టుంది. అందువల్ల ఎక్కడి అందచందా లక్కడివిగా కానవస్తున్నాయి.

ఆమె రెండే రెండు నిమిషాల్లో మూడు కప్పుల కాఫీ పట్టుకొచ్చేసింది. 'ఒకటి నాకు' అంటూ నరహరివైపు కొరకొర చూసింది.

'చూడు మణీ! ఇతడు రాజశేఖరమని, నాతో బాగా పరిచయమున్న వాడు. ఈ వూరుకాదులే! ఎగ్జిబిషన్ చూడ్డాని కొచ్చాడట! అన్నట్టు ఎగ్జిబిషన్ ఎలా వుంది, రాజశేఖరం?'

'చాలా బాగుంది' అన్నాను.

'ఏమిటండీ బాగున్నది?'

టేబిలుపైకి వంగిపోయి, కప్పు పైకెత్తకుండా పెదవులతో అలాగే కాఫీ చప్పరిస్తూ, కళ్ళు మాత్రం పైకిత్తి సూటిగా నా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అడిగింది నాగమణి.

పాపం శమించుగాక! పొరబాటుగా ఆమెవైపు చూస్తూ నేనామాట అన్నానేమో! తలదించుకున్నాను.

ఇల్లు చూపెడతాను రమ్మని నరహరి నన్ను లోపలికి తీసుకెళ్లాడు. ఇల్లేమో బాగానే వుంది. కానీ, ఎక్కడుండవలసిన సరంజామా అక్కడుండడం లేదు. ఎలా వుండవలసినవి అలా వుండడం లేదు. ఏదో మరవిరిగి రేడియో పాడటం లేదట! పనిమనిషి క్రమంగా వచ్చి నీళ్ళు పోస్తుంటే తోటలోని చెట్లు వాడిపోయేవికావట. దేశయాత్రకు వెళ్ళి తాను తీయించుకున్న ఫోటోల ఆల్బం ఎక్కడో వుండాలన్నాడు. అలమరాల్లోనూ, పెట్టెల్లోనూ వెదికివెదికి, చివరికొక చెత్తడబ్బాలోనుంచి దాన్ని పైకితీశాడు. ఏవిధంగా చూచినా ఆ యింటికి సంబంధించిన ప్రతి విషయమూ అస్తవ్యస్తంగానే వుంది. కానీ నేనీ వాస్తవాన్ని పసిగట్టకుండా వుండడం కోసం నరహరి మాటల వర్షంతో నా చెవుల్లో అదే పనిగా ఊదర పెట్టేస్తున్నాడు.

హాల్లోకి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి మిసెస్ నరహరి వాలుకుర్చీలోకి మారి, కుర్చీపైకి కాళ్లుచాపి, కారియర్ పట్టుకొచ్చిన కుర్రవాడితో మాట్లాడుతోంది.

'వెళ్ళొస్తాను నరహరీ!' అన్నాను.

సాగనంపుతూ అవసరం లేకపోయినా సంజాయిషీ చెప్పుకున్నాడు. నరహరి: 'ఆదివారం గదా! బద్ధకంగా వుండడంవల్ల వంట చేసుకోలేదు. హోటలునుంచీ కారియర్ తెప్పించుకున్నాం....'

రోడ్డు పైన రిక్షాబళ్ళు కనిపించలేదు. మెల్లగా నడిచి బస్స్టాపుదాకా వచ్చాను.

'ఎందాకా వెళ్ళాలండి బాబుగారూ?' కారియర్ తెచ్చిపెట్టి, నా వెనువెంటనే వచ్చిన కుర్రాడు పలకరించాడు.

'వెళ్ళవలసింది రైల్వే స్టేషనుకే! తొందరేం లేదు. తీరిగ్గానే వెళ్లొచ్చు. దారిలో ఎక్కడైనా భోజనంచేసి వెళ్ళాలి....'

'హోటలెల్లోరా కొచ్చేయండి. మీల్స్ చాలా బాగుంటుంది. నరహరి గారింటికి భోజనం సప్లయి చేస్తున్నది మేమే!'

పెద్దగా ఆసక్తి వ్యక్తం గానివ్వకుండా 'ఇంట్లో వండుకోరా?' అన్నాను.

'ఒండుకోడానికి ఒళ్లు వంగొద్దుటండీ? ఆవిడ తింటుందిగానీ ఒండదు. పడుకుంటుందిగానీ పరుపుతియ్యదు. ఇంట్లో వుంటుందిగానీ యింటినీ సుబ్బరంగా వుంచదు. చెయ్యని తిండి. తియ్యని పరుపు. దిగని కుర్చీ. అందరికీ జరిగేదేనటండీ ఆ వైభోగం?'

'అయ్యో పాపం! నరహరి ఓపికను మెచ్చుకోవలసిందే!' స్వగతంలా చెప్పుకున్నాను.

'ఓపిగ్గా వుండకేం చేస్తాడు? కట్టుకున్న పెళ్లామటండీ, కట్టుబాటులో వుండడానికి? ఎక్కువగా మాటాడితే చక్కా లేచిపోతుంది - చీర విడిచి పెట్టి చీర కట్టుకున్నట్టే!'

పగలబడి నవ్వుతున్నాడు కుర్రవాడు.

♦ 'భారతి' మాసపత్రిక, 1964 ♦